

ILGOJI PROGRAMA

Ilgamečiai stebėjimai ir tyrimai rodo, kad visuomenėse, pasiekusiose didesnės lyčių lygybės fiksuojamas aukštesnis piliečių laimės indeksas, didesnis jų pasitikėjimas valstybe ir didesnis visuomenės stabilumas apskritai. Pavyzdžiui, remiantis EIGE (2017) tyrimo duomenimis, politikos priemonės mažinančios skirtumus tarp lyčių darbo užmokesčio ir darbo sąlygų srityse, sukuriant sąlygas moterims užimti vadovaujančias pozicijas bei mažinančias lyčių vertikalią ir horizontalią segregaciją darbo rinkoje paskatintų ženklių ekonomikos augimą ir naujų darbo vietų atsiradimą¹. Tai dar kartą įrodo, kaip svarbu dėti visas pastangas siekiant lyčių lygybės visuomenėje ir šeimoje.

1. Smurto prieš moteris įveikimas

Institucijų atsakomybės ir apsaugos smurtą patiriantiems asmenims stiprinimas

2023 m. policijoje registruota daugiau nei 54 tūkst. pranešimų dėl galimo smurto artimoje aplinkoje atvejų (vidutiniškai apie 150 atvejų per parą). 2023 m. dėl smurto artimoje aplinkoje pradėta apie 5'600 ikiteisminių tyrimų. Toks didelis atotrūkis tarp kreipimūsi į policiją ir pradėtų ikiteisminių tyrimų skaičiaus rodo, kad didelė dalis besikreipiančiųjų negauna jiems būtinos apsaugos ir pagalbos.

Nuo 2023 m. liepos 1 d., kai įsigaliojo smurto artimoje aplinkoje apsaugos orderis, buvo išduota beveik 16 tūkst. tokių orderių, o 79 proc. atvejų orderis buvo skirtas apsaugoti moteriai, prieš kurią buvo smurtaujama.² 2023 m. smurto artimoje aplinkoje metu buvo nužudyta 18 moterų (2020 m. – 15 moterų, 2021 m. – 17 moterų, 2022 m. – 18 moterų).³ Absoliuti dauguma kreipimūsi į policiją yra pakartotiniai, tai reiškia, kad dauguma artimoje aplinkoje smurtavusių asmenų nesulaukia deramo valstybės atsako.

Dar viena sritis, kurią turime tobulinti – tai vaiko teisių apsauga. Dėsiu pastangas, kad skiriant atvejo vadybą dėl smurto artimoje aplinkoje nebūtų kvestionuojami smurtą patiriančio asmens (dažniausiai moters) gebėjimai pasirūpinti vaikais. Sieksiu, kad vaiko teisių apsaugos specialistų

---

¹<https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/economic-benefits-gender-equality-european-union-how-closing-gender-gaps-labour-market-activity-and-pay-leads-economic>

² Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos susisteminti duomenys, pateikti 2024 m. balandžio 10 d. Lietuvos Respublikos Seimo savižudybių ir smurto prevencijos komisijos posėdyje;

³ Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Lietuvos Respublikos Seimo nariui Tomui Vytautui Raskevičiui pateikti duomenys, 2024 m. gegužės 22 d.;

kompetencijos būtų ugdomos suteikiant daugiau žinių iš struktūrinių smurto artimoje aplinkoje priežasčių, dinamikos ir pasekmių srities.

Taip pat svarbu gerinti vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo institucijų atsaką skyrybų atvejais. Lietuvoje kasmet išsituokia apie 4 tūkst. porų, turinčių nepilnamečių vaikų.⁴ Smurtas šeimoje yra reikšmingas veiksnys, moterų apsisprendime siekti skyrybų. Tyrimų duomenys rodo, kad maždaug 78 % išsiskyrusių ar gyvenančių skyrium moterų pranešė patyrusios fizinį smurtą santuokoje⁵. Tad specialistai teikiantys paslaugas skyrybas išgyvenantiems vaikams privalo atpažinti ir išmanyti smurto prieš moteris ir vaikus problemą ir pagalbą teikti itin profesionaliai. Šiuo metu atvejo vadyba, kurią skiria Valstybinė vaiko teisių ir įvaikinimo tarnyba ir koordinuoja savivaldybių socialinės įstaigos, yra papildomas įrankis padėti šeimai, tačiau ji yra orientuota į socialinių sunkumų įveikimą ir neatliepia daugybės asmenų, kurie nepatiria iššūkių socialinių įgūdžių srityje, poreikių. Dėl šios priežasties sieksiu atvejo vadybos skyrimo algoritmo tobulinimo, užtikrinant jos skyrimą tik tiems, kuriems šios pagalbos labiausiai reikia.

Valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos kūrimas ir įgyvendinimas

Plintanti nebaudžiamumo nuostata skatina pakartotinį ir dar žiauresnį smurtą, ryškėja valstybės atsako prieš moteris spragos, kurios gali būti užpildytos tik taikant sisteminių požiūrį ir koordinuotą institucijų veikimą. Būdamą valdžioje imsiuosi Valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos sukūrimo ir įgyvendinimo. Kaip vieną iš svarbių rengiamos strategijos dalių numatoma kovos su virtualiu smurtu prieš moteris ir mergaites strategija. Sieksiu adekvataus Strategijos priemonių finansavimo.

Specializuotos pagalbos nukentėjusiesiems gerinimas

2011 m. Lietuva priėmė progresyvią Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą (ASAAĮ), kuris įtvirtina, kad smurtas artimoje aplinkoje yra nusikaltimas ir žmogaus teisių pažeidimas bei numato valstybės garantuojamos specializuotos kompleksinės pagalbos teikimą nukentėjusiesiems, kaip alternatyvą bendrajai socialinei pagalbai. Šis pagalbos modelis yra grįstas būtent žmogaus teisių diskursu. Smurto artimoje aplinkoje prevencijai ir pagalbai finansuoti skiriamos valstybės lėšos neturi būti skiriamos darbui su smurtautojais, o tikslingai nukreipiamos nukentėjusiųjų įgalinimui, t.y. specializuotos kompleksinės pagalbos stiprinimui ir prieinamumo didinimui.

---

⁴ Rodiklių duomenų bazė, *Išsituokusių porų, turinčių 0–17 metų amžiaus bendrų vaikų, skaičius*, <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=5c2f2c51-11e3-4ecc-be6e-53bba56526c8#>;

⁵ Kelebek-Küçükarslan, G. and Cankurtaran, Ö. (2020). Experiences of divorced women subject to domestic violence in turkey. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(5-6), 2443-2466. <https://doi.org/10.1177/0886260520927503>

Ilgalaikio civiline tvarka išduodamo apsaugos nuo smurto orderio įvedimas

2024 m. liepos mėnesį įsigaliojo naujos redakcijos *Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas*, įtvirtinantis apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderį, kai riziką keliantis asmuo yra įpareigojimas išsikraustyti, tokiu būdu sudarant galimybę nukentėjusiajai (dažniausiai moteriai) suteikti reikiamą pagalbą. Pradėjus įgyvendinti apsaugos nuo smurto orderį išryškėjo ir ilgalaikio civiline tvarka išduodamo orderio būtinybė, kas atitinka ET konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo reikalavimus. Naujoje kadencijoje sieksime ilgalaikio apsaugos orderio įvedimo taip sustiprinant nukentėjusių asmenų apsaugą, ypač pasikartojančio smurto atvejais.

Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo ratifikavimas ir įgyvendinimas

Siekiant efektyviai kovoti su smurtu artimoje aplinkoje ir smurtu prieš moteris, būtina atsigręžti į efektyvios prevencijos vykdymą. Tam būtina bendra pasaulėžiūrinė platforma, kuri leistų visoms suinteresuotoms organizacijoms ir institucijoms veikti sinergiškai, efektyviai derinant savo veiksmus apsaugos ir pagalbos srityje. Būtent **Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo ratifikavimas ir įgyvendinimas** suteikia tokį bendrą požiūrį, apjungiantį visas šios sudėtingos problemos sprendimo puses. Nors oponentai teigia, kad dauguma konvencijos nuostatų jau yra perkelta, egzistuoja net vienuolika pokyčių, kuriems įgyvendinti prielaidas sukurtų būtent ratifikuota tarptautinė konvencija (žr. lentelę).⁶ Todėl sieksiu šios Konvencijos ratifikavimo.

---

⁶ Tomas Vytautas Raskevičius, "Duok bobai į snukį": ko trūksta Lietuvos įstatymuose, nors yra Stambulo konvencijoje", *delfi.lt*, 2024 m. balandžio 30 d., <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/tomas-vytautas-raskevicius-duok-bobai-i-snuki-ko-truksta-lietuvas-istatymuose-nors-yra-stambulo-konvencijoje-120007710>;

Konvencijos nuostatos, neperkeltos į Lietuvos teisinę sistemą:

- Nėra “smurto lyties pagrindu” sąvokos, nėra aiškiai įvardinama lyčių nelygybė kaip pagrindinė vyrų smurto prieš moteris priežastis.
- Specializuota kompleksinė pagalba nėra pakankamai prieinama, nukrypstama nuo Konvencijos nuostatos, kad pagalbą turi teikti NVO ir nepagrįstai plečiant galimų pagalbos teikėjų ratą išplaunama šios pagalbos, kaip horizontalios ir klientui draugiškos esmė.
- Nėra įtvirtinta, kad bet koks seksualinis veiksmas yra galimas tik gavus aiškiai išreikštą kito asmens sutikimą. Nėra išvystytos pagalbos sistemos įvairių rūšių seksualinį smurtą patyrusiems asmenims.
- Nėra ilgalaikės pasaugos nuo smurto, teikiamos civiline tvarka, orderio.
- Nereglamentuotas moterų, turinčių negalią, ypatingas pažeidžiamumas.
- Neapibrėžtos specifinės smurto formos (pvz., ekonominis, psichologinis smurtas).
- Fragmentiška ir neišsami institucijų vykdoma prevencija. Stinga bendros pasaulėžiūrinės platformos leidžiančios institucijoms vienodai suprasti su lytimi susijusios smurto struktūrinės priežastis, dinamiką ir pasekmes ir efektyviai derinti savo veiksmus.
- Nėra išsamių ir visuomenei lengvai prieinamų statistinių duomenų.
- Švietimo sistemoje nėra analizuojamos struktūrinės smurto prieš moteris visuomenėje ir šeimoje priežastys.
- Nepakankamai išryškintas NVO vaidmuo prevencijos ir pagalbos teikimo srityje.
- GREVIO komitetas neteikia rekomendacijų Lietuvai.

2. Moterų atstovavimo didinimas

Lietuvos įvertis galios srityje yra 48,6 balai, tuo tarpu ES vidurkis – 59,1. Atotrūkis tarp moterų ir vyrų yra moterų nenaudai. Pvz. Seimo narių yra 29 proc. moterų ir 71 proc. vyrų, Lietuvos banko valdyboje yra 20 proc. moterų, didžiausių verslo įmonių valdybose – 25 proc. Nedžiugina ir moterų ir vyrų dalyvavimas mokslinius tyrimus finansuojančiose organizacijose, nacionalinio olimpinio komiteto ir nacionalinio

transliuotojo valdybose. Siekiant visos visuomenės gerovės, tolydžios plėtros ir ekonominio stabilumo, dėsiu pastangas, didinti moterų skaičių visai visuomenei svarbius sprendimus priimančių organizacijų ir institucijų renkamuosiuose organuose, kad **daugiau moterų dalyvautų visai visuomenei svarbių sprendimų priėmimo**. Taip pat sieksiu, kad būtų atliekama visų priimamų teisės aktų poveikio moterų padėčiai analizė.

3. Moterų ekonominio savarankiškumo stiprinimas

Lietuvoje lyčių nelygybė stebima pačiose įvairiausiose visuomenės gyvenimo srityse. Šiandienę Lietuvos padėtį tarp kitų ES šalių lyčių lygybės srityje atspindi EIGE skaičiuojamas lyčių lygybės indeksas. Jis atskleidžia, kad nė vienoje iš septynių indekse išskirtų sričių nesame pasiekę lyčių lygybės⁷. Didžiausia lyčių nelygybė 2023 metais fiksuojama galios, laiko ir pajamų srityse, kuriose moterų padėtis yra akivaizdžiai prastesnė nei vyrų. Galios srityje – iš 100 galimų Lietuva įvertinta 48,6 balo (ES vidurkis 59,1 balai), laiko srityje – 62,1 balo (ES vidurkis 68,5) (EIGE, 2021). Laiko srityje 2023 metais 35 proc. moterų, palyginti su 21 proc. vyrų, nurodė kasdien besirūpinantys vaikų, pagyvenusių asmenų ar asmenų su negalia priežiūra. Lyčių vaidmenų stereotipai lemia, kad, asmenų kasdien užsiimančių valgio gaminiu ar namų ruoša yra – 65 proc. moterų ir 29 proc. vyrų. Taigi ši statistika akivaizdžiai rodo nelygią moterų ir vyrų padėtį visuomenėje ir šeimoje.

Nacionalinės lyčių lygybės strategijos kūrimas ir įgyvendinimas

Aukščiau minėta statistika akivaizdžiai demonstruoja, kaip svarbu yra keisti stereotipinius moterų ir vyrų vaidmenis siekiant realios lyčių lygybės, todėl jie turi būti geriau atpažįstami, suvokiami ir šalinami, tad **nacionalinės lyčių lygybės strategijos kūrimas ir įgyvendinimas** paskatintų visuomenės sąmoningumą ir pastangas stereotipus įveikti.

Atotrūkio tarp moterų ir vyrų atlyginimų mažinimas

Pajamų lygybės srityje Lietuvos įvertis 71,2 (ES vidurkis – 82,6). Vidutinis moterų atlyginimas 2023 metais yra 1316 eur., o vyrų – 1549 eur. Susumavus visas gaunamas pajamas moterų perkamoji galia lyginant su vyrų yra mažesnė 3000, atitinkamai moterų 15963, vyrų – 17849. ES šis atotrūkis tris kartus mažesnis.

---

⁷ <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2023/country/LT>

Skurdo rizika Lietuvoje patiria 24 proc. moterų ir 17 proc. vyrų (ES moterų – 17 proc., vyrų – 15 proc.).

Yra duomenų leidžiančių teigti, kad po COVID-19 pandemijos, moterų skurdo rizika padidėjo, o vyrų sumažėjo. Dėl to yra svarbu gerinti moterų ekonominę padėtį ir **mažinti atotrūkį tarp moterų ir vyrų tiek gaunamų atlyginimų srityje, tiek ir kitose**. Dėl šių priežasčių yra svarbu grįžti prie Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo reglamentuojančio laikinųjų specialiųjų moterų pažangos priemonių įgyvendinimą.

Mažinti lyčių vaidmenų stereotipų įtaką švietimo ir ugdymo procesui, kad merginos ir vaikinai turėtų vienodas sąlygas savo potencialui išskleisti ir siekti karjeros

Yra akivaizdu, kad be specialiųjų priemonių ši situacija nesikeičia arba keičiasi nepalankia kryptimi. Būdinga, kad Lietuvoje gerokai daugiau moterų įgyja aukštąjį išsilavinimą, tačiau dėl lyčių segregacijos darbo rinkoje, žalingų lyčių vaidmenų stereotipų, moterims primestų (neapmokamų ir nevertinamų) prievolių, dar vadinamų antrąja darbo pamaina namuose, tai nesukuria joms pridėtinės ekonominės vertės.

Be to tyrimai atskleidžia, kad lyčių vaidmenų stereotipai neigiamai veikia vaikų ir jaunuolių akademinius pasiekimus ir karjeros pasirinkimą. Švietimo srities darbuotojų stereotipinės nuostatos apie lyčių vaidmenis neigiamai veikia moksleivių pasiekimus, karjeros pasirinkimą ir gyvenimo kokybę apskritai (Lavy ir Sand 2015; Terrier, 2016). Tai, kad šios neigiamos nuostatos moterų atžvilgiu plačiai paplitusios, įrodo ir naujausi tyrimai. 2020 metų Jungtinių Tautų plėtros programos paskelbtas lyčių socialinių normų indeksas, vertinantis lyčių lygybę per žmonių šališkumą lyties atžvilgiu, atskleidė, kad 91 proc. vyrų ir 86 proc. moterų turi bent vieną aiškiai neigiamą nuostatą moterų atžvilgiu politikos, ekonomikos, švietimo srityse, taip pat moterų kūno neliečiamumo bei integralumo aspektu. Šis tyrimas analizavo 75 šalių duomenis, taigi galime matyti, kad ši problema globali (United Nations Development Programme, 2020). Neigiamos nuostatos veikia tiek darbo aplinkoje, tiek asmeniniame gyvenime, daro įtaką priimamiems sprendimams ir pasirinkimams.

PISA rezultatai parodė, kad EBPO šalyse vidutiniškai mažiau nei 1 proc. merginų ir net 8 proc. vaikinų norėjo siekti su informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis (IKT) susijusių profesijų (OECD, 2019). Lietuvoje šioje srityje buvo stebimas ypač didelis skirtumas – tik 1 proc. merginų ir net 19 proc. vaikinų tikėjosi dirbti IKT srityje (OECD, 2019), ir šie lūkesčiai nebuvo susiję su gebėjimais. PISA rezultatai parodė, kad EBPO šalyse tik 14 proc. merginų, pasiekusių geriausius gamtos mokslų ar matematikos rezultatus,

tikėjosi įstoti į gamtos mokslų ir inžinerijos sritį, palyginti su 26 proc. geriausių rezultatų pasiekusių vaikų (Encinas-Martin, 2020).

Atsižvelgiant į tai, švietimo srities darbuotojų kompetencijų kėlimas lyčių lygybės ir nediskriminavimo srityje svarbus tiek švietimo srities darbuotojų, kurių dauguma yra moterys, tiek mokinių, merginų ir vaikų, dalyvaujančių ugdymo procese, gerovei. Gebėdami atpažinti netinkamas nuostatas ir elgesį švietimo srities darbuotojai galės lengviau stabdyti netinkamą elgesį klasėje, užtikrinti lyčių lygybę ir nediskriminavimu pagrįstą mokymo bei ugdymo procesą, sukurti palankesnę erdvę skleisti tiek merginų, tiek vaikų potencialui.

Lyčių lygybės užtikrinimas reikalauja sistemingo ir kompleksinio požiūrio ir vieningos šios problemos sprendimo strategijos. Laimėjus rinkimus imsiuosi Lyčių lygybės strategijos kūrimo, konsultuojantis su pilietine visuomene, ekspertais ir įvairių sričių specialistais.